

STENHUGGEREN

medlemsblad
for
JYSK STENKLUB

AMATØRGEOLOGISK FORENING
AARHUS
MEDLEM AF DANSK AMATØRGEOLOGISK UNION

11 årgang nr 2

ca 24 april 1985

total nr 33

STENHUGGEREN FYLDER 10 ÅR !

Sagt ved generalforsamlingen og modtaget som indlæg til bladet:

Kære redaktør ! - Efter at vi har læst i de gamle årgange af Stenhuggeren, ser vi, at du og bladet har rundet en milepæl den 1. april. - Ja, ja, tøv en kende ! Det er jo almindelig skik her i landet, at man narrer venner og bekendte aprilsmån den 1. april. Dette har nu ikke været tilfældet her.

Sven, du har med goodwill redigeret bladet dygtigt og med lune gennem 10 år. At det ikke altid har været lige let, aner vi af de små hjertesuk, du af og til kommer med, - f eks at der er plads i bladet, hvis der er nogen, der har noget at berette om eller andet, der kan have fælles interesse for medlemmerne. Et blad har jo som regel journalister, der bringer forskellige nyheder, men du må for det meste stå for det hele.

Du skal have en stor tak, og vi ved, at vi har kammeraterne bag os, når vi siger : He is a jolly good fellow ! Tak Sven !
Vi håber, at du vedbliver at sørge for, at vi har et blad langt fremover !

Grete Rasmussen

Det var særdeles pænt sagt ! - Tak kære Grete !

Kun synes jeg, at takken i høj grad må udstrækkes til Niels, Eva, bestyrelsen gennem tiderne og de mange, der, også gennem tiderne, er kommet med lærde og muntre indlæg til bladet. Det være herved gjort ! - Det, det drejer sig om, er jo, at der er noget at skrive om, - at der er liv i klubben ! Det synes jeg, der har været - Lad os se til, at det fortsætter !

red. Sv Sonnichsen

ET HJERTESUK FRA BESTYRELSEN

Fra at være en lille flok entusiastiske medlemmer i 1972 er klubben nu vokset til ca 170 medlemmer. Alle disse medlemmer har tanker og forventninger om, hvad klubben kan tilbyde. Nogle ønsker en klub, hvor mineralnavne, formler og geologiske processer er det centrale. Andre har kun interesse for form og farver, nogle vil kun slibe sten, og nogle interesserer sig kun for fossiler. Heldigvis er der nogle, som kan kapere (og tolerere) det hele. Andre ønsker at træffe nye mennesker med samme interesse for sten, som de selv har. For mange af dem er klubbens sociale funktioner lige så vigtige som den faglige.

Kan alle disse interesser forenes? Hidtil har balancegangen mellem disse funktioner fungeret fint. Enkelte har fra tid til anden hævet en kritisk røst om en del af klubbens aktiviteter, som de nu ikke selv havde interesse for, men vor steninteresse er så tilpas snæver i en by af Århus's størrelse til, at alle aktiviteter nødvendigvis bør være ligeligt repræsenteret.

Fra starten var medlemmerne virkelystne og energiske. Siden er medlemstallet blevet mangedoblet, men aktiviteterne er måske ikke blevet forøget tilsvarende. Snarere tværtimod. Vi får et stadig større antal mere eller mindre stenglade passive medlemmer, som nok er flinke til at komme på møderne (vi har et fint fremmøde på vore lørdagseftermiddage), men det kniber lidt med deltagere på vore ture ud i naturen.

Kom ud af busken alle I, som gerne vil nyde, men I må også yde på én eller anden måde. Der må sidde nogle medlemmer, som har noget på hjerte og tid til at gøre et eller andet for os allesammen. Det er kun lykkedes at få én studiekreds på benene i år, måske fordi nogle ved meget og andre næsten ingenting, men alle er jo amatører, så ved fælles hjælp må vi da kunne lære hinanden lidt. Den aktive del af medlemmerne må gøre noget for at få den mindre aktive del med! Vi må da i fællesskab kunne finde på noget. Kom med nogle forslag til udflugter og fællesdrag. Hvis I kender en, som kan fortælle et eller andet om sten, så lad os det vide. Vi stakkels bestyrelsesmedlemmer kan ikke trylle og levere hele underholdningen. Det er trods alt et fritidsjob, som skal passes ind i vor mer eller mindre travle hverdag.

Doris Valgaard

BORING AF SMA HULLER I STEN

En aflagt tandlægeboremaskine kan klare dén sag, men det er vel endnu de færreste, der har en sådan stående derhjemme! - Vi har tilfældigt erfaret, at et af klubbens medlemmer, Jesper Koed, Hestehavevej 25, 8270 Højbjerg, tlf 06-275364 har en, - har tid til at lave flere huller, end han selv skal bruge (0,5 - 3 mm), - og mangler lomme penge. I må selv finde ud af, hvad et hul står i. red

STENBUTIKKEN

KJELD ROSE Kresten Koldsvej 38, Abyhøj
 MINERALIMPORT Aarhus 8230, tlf 06-253471

MINERALER - SMYKKESTEN - SLIBE- OG POLERPULVER
 RA ÆDELSTEN - SLIBE- SKÆRE- OG POLERMASKINER
 SJÆLDNE BJERGARTER - DIAMANTSKÆRESKIVER

STENBUTIKKEN er nu at finde på den nye adresse
 - se ovenfor. Du er velkommen til at besøge os
 , men ring venligst til os først !

REFERAT AF GENERALFORSAMLINGEN 9/3 1985

Jørgen Borup blev valgt som dirigent. Formandens beretning om årets begivenheder blev - uden indslaget om DAGU - godkendt. Formanden gennem 8 år, Hanne Kunde, gik af. I stedet valgtes Jøn Svane til denne post. Erik Jensen og Jørgen Borup blev genvalgt til bestyrelsen. Suppleanter blev Anker Svendsen og Inger Clausen. Revisorer genvalgtes: Carl Matthes og Aage Hansen, suppl. Kaj Brøsted. Kontingentet blev fastsat uændret til 50 kr for enlige og 80 kr for "ægtepar".

Klubbens økonomi:	formue pr 1/1 1984	9.195 kr	
	indtægter i 1984	10.698 kr	
	udgifter i 1984	<u>10.486 -</u>	
	overskud i 1984	212 -	= 212 kr
	formue pr 1/1 1985	9.407 kr

Diskussionen om DAGU var af bestyrelsen tænkt inddraget i formandens beretning, hvilket viste sig at være en uheldig disposition. Der var mange indlæg imod DAGU og nogle få for, men der blev ikke truffet nogen beslutning, idet krav om den imødesete afstemning om ind- eller udmeldelse blev afvist. (Der er nu indkaldt til ekstraordinær generalforsamling herom Lø 13/4 85).

H. Koch holdt en pæn tale for Hanne Kunde, og Erik Jensen overrakte en sammenplantning som påskønnelse af Hannes virke for klubben. Sv Sønnichsen

EKSTRAORDINÆR GENERALFORSAMLING 13/4 1985.

Ved rundskrivelse blev der af bestyrelsen indkaldt til ekstraordinær generalforsamling for at få konstateret, om JYSK STENKLUB på grundlag af de nye vedtægter for DAGU kan være medlem af denne organisation. Udover bestyrelsens dagsorden var indgivet forslag om udmeldelse af DAGU. Der blev rejst kraftige indvendinger mod de nye vedtægter - især på grund af, at det menes, at DAGU-vedtægternes §7 stk 1 (om mandat til DAGU-repræsentanten) kolliderer med vore egne loves §5. Formanden indrømmede, at der her var vanskeligheder, men mente, at det ønskede mandat kunne opnås på generalforsamlingen forud for hvert DAGU-møde, og ville gerne være med ved den endelige udformning af vedtægterne og se, hvordan det kom til at fungere. Herefter foretoges afstemning med følgende resultat:

33 stemte for fortsættelse i DAGU på det foreliggende grundlag,
15 stemte for udmeldelse af DAGU,
5 stemte blankt.

Mødet forløb noget stormfuldt, men nu fik vi da den afstemning, og det fortjener formanden tak for.

Sv Sønnichsen

WEEKEND-KURSER PÅ HUNDSLUND AFTENSKOLE

Det ser ud til, at stenslibning er ved at blive en almindelig udbredt folkeforlystelse. Det er kommet os for øre, at nu også Hundslund aftenskole vil gå ind for stenslibning og sølvarbejde. Der er planlagt kurser således :

Lø-Sø-Ma 25-26-27/5 kl 9.00 - 16.20 - stenslibning.

Fr-Lø-Sø 23/8 kl 18.00 - 21.35 & 24-25/8 kl 9.00 - 16.20 - sølvarbejde.

Kursusleder er Flemming Gejl Sørensen. Kursusafgiften er hhv 190 og 160 kr. Er du interesseret, skal du melde dig og betale 14 dage før kursets start. Skoleforeningens formand er Karin Bach 06-550491 - skoleleder Peter Heilesen på 06-531213 (kl 15-19).

red

BEVARING OG RENSNING AF MINERALER, AFSNIT VI - fortsat artikel af Cl. Hedegaard

Uønskede mineraler. En af de hyppigste teknikker til kemisk rensning af mineraler har allerede været antydet : syrerensning. Mange mineraler påvirkes i større eller mindre grad af syrer. Det kan være en hjælp at vide, at f. ex calcit bruser kraftigt med fortyndet saltsyre. Generelt kan om de forskellige grupper siges:

Gruppe 1, grundstofferne. Nogle, især metallerne, påvirkes i væsentligt omfang, især af de stærke syrer og visse syreblandinger. (Mere om syrestyrke senere).

International Minerals & Gems

v/ Niels Schjeldahl
 Birgittevej 6 · 8220 Brabrand, Danmark
 Tlf. 06-25 32 10 · Gvo: 2 33 06 01

HUSKAT

ringe, hvis der er specielle ting, som du ønsker, vi skal tage med til møderne.

Mellem møderne er du velkommen på Birgittevej 6, men det vil nok være fornuftigt at ringe først for at være sikker på, at vi er hjemme.

Og så ønsker vi god jagt i sommerferien.

Vi holder formentlig ferie i hele juli måned.

Gruppe 2, sulfider etc. Disse påvirkes i vidt omfang, enkelte dog ikke af meget svage syrer.

Gruppe 3, halogenider. Kun de færreste påvirkes af svage syrer. Enkelte viser ubehagelige sidereaktioner med stærke syrer.

Gruppe 4, oxider. Denne gruppe er lidt problematisk, da de fleste mineraler tåler selv stærke syrer, men især mangan-(Mn)-forbindelser vil udvise en aparte opførsel sammen med syre. Værst er det, hvis de lægges i saltsyre, HCl, aq, idet der vil udvikles chlogas, Cl₂, der bortset fra at være sundhedsskadelig, kraftigt lokalirriterende selv i meget små mængder, også angriber især metaller i omgivelserne. Dette forhold behøver ikke være grund til større bekymring, da man jo har bestemt alle mineraler, og dermed også Mn-oxiderne, inden stykket lægges i syre. Skulle man ikke desto mindre have overset noget, er der den formildende omstændighed, at chlor lugter meget kraftigt - som svømmehal - selv i forsvindende, uskadelige mængder. Dvs, møder man pludselig en kraftig chlorlugt (ikke at forveksle med lugten af syren) i nærheden af syrekarret, skal man blot tage stykket op igen. Brug gummihandsker.

Gruppe 5, carbonater angribes altid af stærk, varm syre, men ikke altid nævneværdigt af kold, svag syre. Borater angribes stort set altid, nitrater aldrig, men de er til gengæld vandopløselige.

Gruppe 6, sulfater angribes normalt ikke af svage eller middelstærke syrer - de vandopløselige sulfater undtaget. Chromater, molybdater og wolframater angribes i vekslende grad også af svage syrer, men spørgsmålet er sjældent relevant, da

der kun er få mineraler i disse grupper, og de er som oftest fritvoksende, dvs der er ikke behov for at fjerne omgivende mineraler.

Gruppe 7, Phosphater, arsenater og vanadater opløses altid af stærke syrer, men ikke altid af svage syrer.

Gruppe 8. I praksis hæfter interessen sig ofte om denne gruppe, da de fleste af mineralerne er syrebestandige. Blandt de få undtagelser er fex humit, chondroit norbergit m. fl. fra Pargas, Franklin, Paterson og andre steder. Ofte vil det være en god ide at konsultere Klockmanns Lehrbuch der Mineralogie, idet denne bog ofte omtaler reaktionen overfor syre.

På nuværende tidspunkt vil det være på sin plads at nævne lidt om syrers styrke og anvendelighed. Nedenfor er anført en liste over en del af de almindeligste syrer, dvs syrer, man kan skaffe sig uden urimelige udgifter eller overdrevent besvær. Enkelte af syrerne har ingen eller kun ringe anvendelighed, men er ikke desto mindre medtaget for fuldstændighedens skyld. Idet koncentrationen holdes udenfor, er de svageste nævnt først, de stærkeste sidst :

1. Kulsyre, H_2CO_3, aq - I praksis værdiløs. Billigste kilde vil være Dansk Vand.

2. Ethansyre, eddikesyre, CH_3COOH, aq - Op til 32 W-%. Stor anvendelighed - syren opløser calcit. Eneste ulempe er, at der nemt udfældes uopløselige forbindelser, især calciumacetat, $Ca(CH_3COO)_2$, hvorfor samme syre ikke bør anvendes til for mange opgaver. Det er bedre at bruge lidt mindre syre af gangen og skifte lidt oftere. Iseddike er det samme - her er koncentrationen blot større.

3. Methansyre, myresyre, $HCOOH, aq$. Ringe praktisk anvendelse.

4. Citronsyre, $(HOC(COOH)(CH_2COOH)_2)$. Kommentar som for nr 3.

5. Phosphorsyre, H_3PO_4, aq . Middelstærk syre, der desværre som regel giver tungt opløseligt bundfald.

6. Ethandisyre, oxalsyre, $(COOH)_2$ anvendes til særlige formål. Herom senere.

7. Saltsyre, HCl, aq - op til 40 W-%. En stærk syre med mange anvendelsesmuligheder. Billig. Giver sjældent tungt opløseligt bundfald. Mindre lokalirriterende ved stænk end de to følgende. Er i stand til at opløse simple sulfider af antimon, Sb, wismut, Bi, cadmium, Cd, jern, Fe, mangan, Mn, og zink, Zn, oxider af mangan, Mn (OBS - udvikling af chlorgas), tildels af jern, zink m. fl., magnesium, Mg og Aluminium, Al -hydroxider, næsten alle carbonater, mange borater, phosphater, arsenater og vanadater, herudover wolframater og molybdater af calcium, kobber og jern i form af Fe(III) samt visse basiske sulfater. Endvidere opløses visse silikater, der har et lavt SiO_2 -indhold, især såkaldte orthosilikater og aluminosilikater. (- fortsættes i næste nr - måske. red)

PROGRAM FOR JYSK STENKLUB

Her på side 7 kun den stump af programmet, der ikke var plads til på side 8.

Lø 14/12 kl 14.30. Klubmøde på Aby bibliotek. Det årlige julemøde med lotteri, kaffe og kage. Hvis I har noget, som I gerne vil give til lotteriet, er I velkomne. Alle i bestyrelsen tager imod. Husk kun kop.

Husk ! Vi medbringer selv kaffe, kage, kop, tallerken og lignende - undtagen til julemødet, hvor vi kun skulle huske kop.

Handel og bytning af sten foregår i timen før mødet (13.30 - 14.30) eller når mødet er forbi.

Bestyrelsen

VÆRKSTEDET. Erik Jensen har tilbudt at være tilstede på slibeværkstedet også tirsdag formiddage for at fordele presset. Hvis nogen vil benytte sig af dette tilbud, kan man ringe forud til E.J. og aftale. RYPSTEPUDSEREN savnes på værkstedet ! Låneren bedes straks meddele til E.J. og levere tilbage.

red

STENMESSER

15-16/6 1985. STEN och MINERALMÄSSAN på Brusala Loge, Kopparberg.

20-21/7. Froland, Norge. 280 km SV for Oslo. 12 km NV for Arendal.

1-2/6. Vårmesse 85 i Framhallen, Larvik. Spørg evt om nærmere i klubben.

31/8 - 1/9. Dansk Mineralmesse i Tinglev, Danmark. Spørg om videre i klubben.

27-29/9. Moss, Norge. 60 km S for Oslo. Nordisk Mineralmesse.

5-6/10. Västerås, Sverige. - I St. Ilians skola - mod Vallby från centrum.

Der pågår også stensemmer i Finland.

red

NUDEMIT → NUDEDIT !

Det grønlandske mineral NUUKIT, anmeldt i sidste nr, ser nu ud til at have taget navneforandring til NUUMIT.

red

PERSONSKIFTE I BLADSTABEN

Nu vil den gamle redaktør ikke mere. Samme vil derfor, når dette blad er udkommet være at betragte som afgået. - m. v. h. og tak for den tid !

rédacteur emeritus, Sv. Sønnichsen

PROGRAM FOR JYSK STENKLUB

Ved klubmøderne på Aby bibliotek er der normalt åbent i lokalerne kl 13.00 - 14.30 for bytning af sten, handel og stensnak. Tiden kl 14.30 - 15.00 er reserveret til klubmeddelelser og anden mere officiel snak. Herefter, kl 15.00 - - følger foredrag, film eller andet.

Lo 20/4 1985. Tur til Dania. Du kan finde fossiler i skrivekridt, i cerithiumkalk og i bryozokalk. Afgang fra Viby Torv kl 08.00 i private biler.

Lo 4/5. Tur til Mors. Besøg hos Toft. Der er mulighed for at finde fisk og insekter i moleret m. m. Afgang fra Viby Torv kl 08.00 i private biler.

Lo 15/6. Tur til Trelde Næs og Vejlbj Fed. Silkespat, pyrit og tungspat. Afgang fra Viby Torv kl 08.00 i private biler.

Lo 24/8. Tur til Als. Diverse strandsten samt Eem-havets aflejringer - Stensigmose klint. Afgang fra Viby torv kl 08.00 i private biler.

Lo 14/9 kl 14.30. Klubmøde på Aby bibliotek. Sommerens fund. Kom med dine bedste fund/køb fra sommerens ture. Vis os andre, hvad du har fået ud af det, og se, hvad vi andre har gjort. - HUSK kaffe og kop.

Lo 21/9. Tur til Lyby og Ertebølle. Ved Lyby er der øvreoligocæn ler med konkretioner. Ertebølle klint består af moler med askelag. Der kan findes forsteninger af fisk og insekter. Afgang fra Viby Torv kl 08.00 i private biler.

Lo 12/10 kl. 14.30. Klubmøde på Aby bibliotek. Foredrag af lektor Erik Thomsen Geologisk Institut, Arhus: menneskets oprindelse og udvikling. Husk kaffe & kop.

Lo 9/11 kl 14.30. Klubmøde på Aby bibliotek. Foredrag af lic. scient. Kristian Kronborg, Geol. Inst. Arhus: Kortlægning af landråstoffer i Danmark. Landråstoffer er det vi alle går på, og for os i stenklubben er det især det, vi roder i for at finde vores samleobjekter. Husk kaffe & kop. /Om 14/12, se p7. Bestyrelsen

Indlæg til næste blad modtages senest hurtigt efter sommerferien. red

Formand, Jon Svane, Skejbyvej 36, 8240 Risskov	tlf 06-210606
Sekretær, Doris Valgaard, Skolevej 2F, 8250 Egå	06-227304
Erik Jensen, Plutovej 8, 8270 Højbjerg, medlem af best.	06-149521
Jørgen Borup, Teglgårdsvej 27, 8270 Højbjerg, medlem af best	06-110041
Kasserer, Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå	06-467282
Jysk Stenklub, giro 1217380, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå	
Bladfordeler, Grete Rasmussen, Elverdalsvej 31, 8270 Højbjerg	06-270247
Redaktør, Sv Sonnichsen, Agernvej 115, 8330 Beder	06-937113